

УДК 343.35

DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2025.1.25>**Ткаченко П. І.,**

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
здобувач Міжрегіональної Академії управління персоналом,
член Асоціації правників України

Яцюк Т. С.,

аспірант кафедри права та публічного управління
ЗВО «Університет Короля Данила»

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ФОРМА ПЕРЕШКОДЖАННЯ ЗАКОННІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Анотація. Наукове дослідження присвячене актуальним питанням кримінально-правової характеристики перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Охарактеризовано необхідність криміналізації діянь з точки зору кримінально-правової науки, зокрема викладено ряд суспільних відносин, які мали нагальну потребу в охороні кримінально-правовими засобами. Здійснено аналіз чинного законодавства з метою визначення кола військових формувань утворених відповідно до законів України. Крім того, в роботі визначені основний безпосередній об'єкт, додатковий необхідний безпосередній об'єкт злочину, а також об'єктивну сторону злочину, суб'єкт та суб'єктивну сторону злочину як невід'ємні елементи кримінально-правової характеристики. Узагальнено кваліфікуючі ознаки та надано визначення поняттю «перешкодження» в контексті кримінально-правової характеристики перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Визначено основні форми вчинення кримінального правопорушення, передбаченого статтею 114-1 Кримінального кодексу України, зокрема виокремлено фізичну та інтелектуальні форми. Проаналізовано судову практику, що в свою чергу надало можливість виокремити спосіб вчинення перешкодження законній діяльності Збройних Сил України в інтелектуальній формі, а саме шляхом адміністрування/модерування Інтернет-ресурсів на платформі різноманітних соціальних мереж і месенджерів в яких поширюється інформація щодо переміщення військовослужбовців у тому числі територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки під час здійснення мобілізаційних заходів. Визначено правову основу здійснення заходів, а також структуру та підпорядкування територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки.

Ключові слова: перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, об'єктивна сторона злочину, фізична та інтелектуальна форма вчинення кримінального правопорушення, кримінально-правова характеристика.

Tkachenko P. I., Yatsiuk T. S. Intellectual form of committing obstruction of the lawful activities of the armed forces of Ukraine: criminal legal aspects

Abstract. The scientific research is devoted to the current issues of the criminal-legal characteristics of obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations. The necessity of criminalizing acts from the point of view of criminal-legal science is characterized, in particular, a number of social relations that were in urgent need of protection by criminal-legal means are outlined. An analysis of the current legislation is carried out in order to determine the range of military formations formed in accordance with the laws of Ukraine. In addition, the work defines the main direct object, the additional necessary direct object of the crime, as well as the objective side of the crime, the subject and the subjective side of the crime as integral elements of the criminal-legal characteristics. The qualifying features are generalized and the concept of "obstruction" is defined in the context of the criminal-legal characteristics of obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations. The main forms of committing a criminal offense provided for in Article 114-1 of the Criminal Code of Ukraine have been determined, in particular, physical and intellectual forms have been distinguished. Judicial practice has been analyzed, which in turn has made it possible to single out a method of committing obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine

in intellectual form, namely by administering Internet resources on the platform of various messengers in which information is disseminated regarding the movement of military personnel, including territorial recruitment and social support centers during mobilization activities. The legal basis for the implementation of activities, as well as the structure and subordination of territorial recruitment and social support centers, has been determined.

Key words: *obstruction of the lawful activities of the Armed Forces of Ukraine and other military formations, objective side of the crime, physical and intellectual form of committing a criminal offense, criminal-legal characteristics.*

Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки, згідно зі ст. 17 Конституції України, є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності покладаються на Збройні Сили України. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави [1, с. 436].

З метою захисту суспільних відносин у сфері забезпечення охорони національної та державної безпеки, обороноздатності, державного суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності, а також відносин, що виникають у зв'язку із законною діяльністю Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України існувала нагальна необхідність криміналізації діянь спрямованих на перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Так, 8 квітня 2014 року на підставі Закону України № 1183-VII «Про внесення змін до Кримінального кодексу України», перший розділ Особливої частини Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Злочини проти основ національної безпеки України» доповнено статтею 114-1 «Перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань» [2].

Кримінально-правова характеристика досліджуваного виду злочину представлена в наступному, а саме основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення виходячи з родового об'єкта злочинів, передбачених Розділом 1 Особливої частини КК України, є суспільні відносини у сфері забезпечення охорони національної та державної безпеки, обороноздатності, державного суверенітету, територіальної цілісності і недо-

торканності. Додатковим необхідним безпосереднім об'єктом є суспільні відносини, що виникають у зв'язку із законною діяльністю Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України. Такі суспільні відносини, як і сама діяльність Збройних Сил України та інших військових формувань, у першу чергу стосується забезпечення національної безпеки України, тобто тих суспільних відносин, які виступають основним безпосереднім об'єктом цього злочину. Проте на відміну від цього об'єкта, суспільні відносини, що виникають у зв'язку із законною діяльністю Збройних Сил України та інших військових формувань в особливий період, полягають у забезпеченні не безпосередньо національної безпеки, а належного функціонування згаданих формувань, які в свою чергу забезпечують національну безпеку України [3, с. 290].

Об'єктивна сторона злочину виражається в суспільно небезпечних діяннях, які уособлюють перешкодження законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Варто підкреслити, що іншими військовими формуваннями є органи, служби підрозділи, які утворені відповідно до чинного законодавства України і до складу яких входять військовослужбовці. Серед таких військових формувань, є зокрема Служба безпеки України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна спеціальна служба транспорту України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Правовий статус цих органів і служб визначається спеціальними законами. За своєю сутністю Збройні Сили України також є військовим формуванням, але в ч. 1 ст. 114-1 та ч. 2 ст. 401 КК України вони згадуються окремо, а тому не можуть входити до переліку інших військових формувань [3, с. 290]. Виділяючи окремо

Збройні Сили України вважаємо за доцільне навести структуру останніх. Відповідно до Закону України «Про Збройні Сили України», загальна структура Збройних Сил України представлена в наступному порядку, а саме до її складу входять:

- Генеральний штаб Збройних Сил України;
- Командування об'єднаних сил Збройних Сил України;
- види Збройних Сил України – Сухопутні війська, Повітряні Сили, Військово-Морські Сили;
- окремі роди сил Збройних Сил України – Сили спеціальних операцій, Сили безпілотних систем, Сили територіальної оборони, Сили логістики, Сили підтримки, Медичні сили;
- окремі роди військ Збройних Сил України – Десантно-штурмові війська, Війська зв'язку та кібербезпеки;
- органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи заклади вищої освіти, установи та організації, що не належать до видів та окремих родів військ (сил) Збройних Сил України [4].

Досліджуючи кримінально-правову характеристику перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань варто зазначити, що суб'єкт даного злочину – загальний, тобто фізична осудна особа, яка на момент вчинення злочину досягла 16-річного віку. Суб'єктивна сторона злочину характеризується виною у формі прямого умислу, а саме особа усвідомлює, що своїми діями перешкоджає законній діяльності Збройних Сил України чи інших військових формувань утворених відповідно до законів України, в особливий період, та бажає вчинити таке перешкоджання. Водночас, кваліфікуючими ознаками досліджуваного виду злочину є вчинення перешкоджання, що призвело до загибелі людей або інших тяжких наслідків [3, с. 291].

З метою визначення основних видів вчинення перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань, варто зупинитись на об'єктивній стороні досліджуваного виду злочину. Так, під перешкоджанням розуміються діяння (як

дії, так і бездіяльність), спрямовані на створення будь-яких перепон, ускладнення, недопущення чи запобігання виконанню законних функцій Збройними Силами України та іншими військовими формуваннями [3, с. 290]. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань може мати різні прояви, які безпосередньо впливають на їхню здатність виконувати поставлені завдання. Одним із таких способів є блокування або знищення шляхів пересування підрозділів, що може включати перекриття доріг, руйнування мостів чи інших транспортних комунікацій. Подібні дії суттєво ускладнюють оперативне реагування військових частин та їхню мобільність. Серед способів учинення також можливо виділити захоплення, пошкодження, викрадення або знищення технічних засобів, необхідних для виконання бойових завдань. Це може стосуватися військової техніки, зброї, зв'язкових систем, паливно-мастильних матеріалів тощо.

Перешкоджання може здійснюватися і через фізичний або психологічний вплив на військовослужбовців, зокрема шляхом погроз, шантажу чи інших форм насильства, що має на меті змусити їх відмовитися від виконання своїх безпосередніх обов'язків.

Окрему небезпеку становить умисне невиконання певних дій, якщо це створює перешкоди для функціонування військових підрозділів. Також до методів впливу належить підкуп або введення в оману військовослужбовців з метою припинення або недопущення їхньої діяльності, насамперед в особливий період.

Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань може проявлятися у двох основних формах: інтелектуальній та фізичній. Кожна з цих форм включає різні способи протиправної діяльності, що становлять загрозу як для окремих військовослужбовців, так і для обороноздатності держави в цілому. Інтелектуальне перешкоджання охоплює низку дій, спрямованих на психологічний тиск та маніпуляцію військовослужбовцями. Зокрема, це можуть бути погрози, спрямовані як на самих військових, так і на членів їхніх сімей, з метою змусити їх відмо-

витися від виконання службових обов'язків. Також суттєвий вплив можуть мати інформаційні кампанії, що використовують політичну агітацію чи пропаганду певних ідей, переконуючи військовослужбовців у необхідності відмовитися від виконання бойових завдань під виглядом гуманістичних або ідеологічних мотивів. Ще однією формою інтелектуального перешкоджання є публічне розповсюдження особистих даних військовослужбовців, які брали/беруть участь у бойових діях, із закликами засуджувати їхню діяльність або навіть здійснювати акти помсти щодо них та їхніх родин. Такі дії провокують суспільне напруження, сприяють формуванню негативного ставлення до військових та створюють умови, за яких окремі військовослужбовці можуть відмовитися від виконання обов'язків, побоюючись переслідувань чи загроз для своїх близьких. Фізичне перешкоджання діяльності Збройних Сил України може включати блокування шляхів пересування військових підрозділів, пошкодження або знищення військової техніки та матеріальних ресурсів, необхідних для виконання бойових завдань, а також застосування насильства чи погроз на адресу військовослужбовців. Окремо слід відзначити випадки підкупу чи введення в оману військових з метою перешкоджання їхній законній діяльності. Такі форми протидії Збройним Силам України становлять серйозну загрозу для національної безпеки та можуть спричинити зниження боєздатності армії [5, с. 56].

Нами пропонується розглянути ще один вид перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань в інтелектуальній формі. Так, створення, адміністрування чи модерування тематичних каналів на платформі месенджера Telegram чи Viber-груп в яких транслюється та поширюється інформація про час та місце проведення мобілізаційних заходів військовослужбовцями територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки. Основною та водночас цільовою аудиторією такого тематичного Інтернет-ресурсу є громадяни України чоловічої статі, які мають намір ухилитися від виконання своїх обов'язків із захисту Вітчизни, незалежності та територі-

альної цілісності України під час мобілізації в особливий період.

Одразу варто зазначити, що відповідно до Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 154, територіальні центри комплектування та соціальної підтримки є органами військового управління, що забезпечують виконання законодавства з питань військового обов'язку і військової служби, мобілізаційної підготовки та мобілізації. Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя підпорядковуються оперативному командуванню, в зоні відповідальності якого вони перебувають згідно з військово-адміністративним поділом території України. Безпосереднє керівництво територіальними центрами комплектування та соціальної підтримки і контроль за їх діяльністю здійснюють відповідні оперативні командування, а загальне – Командування Сухопутних військ Збройних Сил України, яке узгоджує основні питання діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки з відповідними структурними підрозділами Генерального штабу Збройних Сил України та Міністерства оборони України [6].

Вивчення матеріалів кримінальних справ надає можливості припустити, що в більшості випадки мав місце корисливий мотив. Однак варто підкреслити, що мотиви та мета злочину не мають кваліфікуючого значення та можуть бути будь-якими, що не впливає на кваліфікацію (за виключенням випадків, коли злочин, передбачений ст. 114-1 КК України, утворює реальну чи ідеальну сукупність з іншим злочином). Так або інакше, згідно із вимогами ст. 91 КПК України мотив та мета злочину підлягають доказуванню поряд із винуватістю обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення та формою вини [5, с. 57].

Саме так, у справі № 344/9926/23, яка слухалась в Івано-Франківському міському суді Івано-Франківської області встановлено, що обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1

ст. 114-1 КК України, з метою перешкоджання діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки по здійсненню ними мобілізаційних заходів, вирішив створити автоматизований сервіс (чат-бот) в месенджері Telegram та відповідно загальнодоступний тематичний інформаційний канал на цій же платформі для збору, консолідації і трансляції повідомлень з відомостями про місця і час проведення відповідних заходів указаними військовими формуваннями громадянам України, які мають намір ухилитися від виконання своїх обов'язків із захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України під час мобілізації в особливий період. Умислом обвинуваченого прямо охоплювались дії, спрямовані на заподіяння шкоди діяльності територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки як військових формувань Збройних Сил України. При цьому, обвинувачений усвідомлював об'єктивно існуючу небезпеку свого діяння та бажав настання передбачуваних наслідків. Корисливий мотив в діях обвинуваченого полягав в отриманні прибутку шляхом розміщення на тематичних інформаційних каналах рекламних повідомлень зацікавлених осіб. Перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань здійснювалось обвинуваченим виключно з корисливою метою за відсутності ознак державної зради, яка виражається у проведенні підривної діяльності проти України. Обвинувачений шляхом адміністрування організував забезпечення постійного функціонування сервісів і каналів, проведення систематичного аналізу інформації, яка поступає на сервіс (чат-бот), та публікацію обробленої інформації на тематичному інформаційному каналі, наповнення контентом – інформаційними повідомленнями відповідної тематики, що надало змогу залучити до їх діяльності якомога більшу кількість учасників, до відома яких можна за грошову винагороду доводити рекламні та інші повідомлення зацікавлених осіб. 11 липня 2022 року обвинувачений, перебуваючи за місцем фактичного проживання, використавши мобільний телефон, створив в месенджері Telegram інформаційний канал

в описі якого зазначив мету його створення та функціональне призначення, а саме: *«в цьому каналі ви можете дізнатися, де по Франкику та Франківській області роздають повістки, щоб заздалегідь оминати ці місця»*. Таким чином, із змісту функціонального призначення даного інформаційного ресурсу встановлено, що обвинувачений чітко усвідомлював, що розміщуючи на інформаційному каналі відомості про вручення повісток військовослужбовцями територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки з метою уникнення громадянами України призову на військову службу, він перешкоджає законній діяльності Збройних Сил України в особливий період та бажав настання суспільно небезпечних наслідків. Крім того, обвинувачений з метою приховування своєї протиправної діяльності створив додатковий профіль користувача під вигаданими даними. Указане також свідчить, що обвинувачений усвідомлював, що здійснює протиправну діяльність та не бажав бути викритим у її вчиненні [7].

У березні 2023 року кіберфахівці Служби безпеки України заблокували двадцять шість Telegram-каналів, які перешкоджали мобілізації українських громадян призовного віку. Вказані канали повідомляли про заходи, які проводять територіальні центри комплектування та соціальної підтримки в Івано-Франківській, Черкаській, Вінницькій, Чернівецькій, Київській, Львівській та Одеській областях. У повідомленні СБУ йдеться, що через постійне оновлення інформації канали швидко нарощували аудиторію, яка перевищила 400 тисяч підписників. Після цього адміністратори вирішили зробити на цьому бізнес і запропонували свої платформи для розміщення комерційної реклами. Правоохоронці встановили особи всіх організаторів. Серед них – двоє власників SMM-компанії, яка займається просуванням Інтернет-ресурсів із використанням спеціалізованих програмних інструментів. Шести адміністраторам Telegram-каналів планується повідомити про підозру за ч. 1 ст. 114-1 Кримінального кодексу України – перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань з подальшим обранням

запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Зловмисникам загрожує до 10 років ув'язнення [8; 9; 10].

Таким чином, зважаючи на вищевикладене можливо виокремити ще один спосіб учинення в інтелектуальній формі перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань. Виокремлений спосіб створює загрозу наці-

ональній безпеці, а також деяким її складовим, зокрема воєнній, інформаційні та кібербезпеці. На сьогоднішній день, актуальні питання кримінально-правової характеристики інтелектуальної форми перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань становлять підґрунтя для подальших наукових досліджень із урахуванням сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ткаченко П.І. Кримінально-правова характеристика кваліфікуючих ознак самовільного залишення військової частини або місця служби // Науковий вісник Дніпровського державного університету внутрішніх справ. 2023. №. 1. С. 436-442.
2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України : Закон України від 08.04.2014 № 1183-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1183-18>. (Дата звернення: 08.02.2025).
3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Грищук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернєя. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.
4. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII : станом на 05 січня 2025 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12>. (Дата звернення: 08.02.2025).
5. Олейніков Д.О. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого ст. 114-1 КК України // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип. 27. Т. 3. С. 54–58.
6. Про затвердження Положення про територіальні центри комплектування та соціальної підтримки : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 року № 154 : станом на 16 січня 2025 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/154-2022-п>. (Дата звернення: 08.02.2025).
7. Вирок Івано-Франківського міського суду Івано-Франківської області від 26.07.2023 року у справі № 344/9926/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112424960>. (Дата звернення: 08.02.2025).
8. «Де роздають повістки»: СБУ заблокувала 26 телеграм-каналів, адміністраторам загрожує в'язниця. ТСН.ua. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/de-rozdayut-povistki-sbu-zablokuvala-26-telegram-kanaliv-administratoram-zagrozhuje-v-yaznicya-2280877.html>. (Дата звернення: 08.02.2025).
9. СБУ заблокувала 26 Телеграм-каналів, які допомагали ухильцям уникати мобілізації. Служба безпеки України. Telegram. URL: <https://t.me/SBUkr/7406>. (Дата звернення: 08.02.2025).
10. Заблоковано понад два десятки Telegram-каналів, які допомагали уникати мобілізації – СБУ. Суспільне новини. URL: <https://suspilne.media/407970-zablokovano-ponad-dva-desatki-telegram-kanaliv-aki-dopomagali-unikati-mobilizacii-sbu>. (Дата звернення: 08.02.2025).